

Med ett genusperspektiv i alkoholforskning

Åren efter EU-inträdet har alkoholkonsumtionen ökat mycket kraftigt i Sverige. En av de få delar som återstår av den svenska alkoholpolitiken är Systembolaget, som fortfarande har monopol på alkoholförsäljningen. De senaste åren har också tillgången till olika droger ökat, vilket i sin tur lett till lägre priser. Utvecklingen är oroande. Sociala problem och hälsoproblem relaterade till alkohol- och drogkonsumtionen kommer att öka. Insatserna för att förebygga dels konsumtionsutvecklingen, dels sociala och hälsokonsekvenser av bruk och missbruk är svåra att samordna på ett effektivt sätt och det tar lång tid att implementera evidensbaserade metoder. För de mest effektiva metoderna, så som kraftig begränsning av tillgången, finns det inte något brett folkligt eller politiskt stöd.

Utvecklingen av ett genusperspektiv inom alkoholforskning, i behandling och inte minst i prevention av alkoholproblem är angeläget mot bakgrund av ökningen. Att det är högst relevant framgår av det här numret av SMT men också av olika centrala publikationer de senaste åren. I den mycket innehållsrika "Den svenska supen" saknas genusperspektivet i stor utsträckning [1]. Boken har en könsneutral ansats och specifika kunskaper som finns om mäns och kvinnors alkoholkonsumtion och alkoholproblem avseende orsaker, behandling och prevention synliggörs inte. Vi vet att resultat från könsneutral forskning inte självklart gäller för båda könen [2]. En annan skrift som nyligen publicerats är antologin "Missbruk ur ett könsperspektiv" [3]. Den innehåller exempel på flera intressanta studier, som mycket effektivt visar hur ett könsperspektiv breddar och fördjupar. Bokens fokus är missbruk vilket innebär att flera av de innehållsrika kapitlen handlar om behandling och vägar ut ur missbruket.

I det här temanumret av SMT ger vi exempel på utvecklingen mot ett genusperspektiv i socialmedicinsk alkoholforskning. De olika bidragen illustrerar stegen från den gryende insikten att ett genusperspektiv skulle kunna ge mer, än enkönad forskning om kvinnor respektive män och därmed förknippad metodutveckling till studier som utgår från existerande teoribildning. *Fredrik Spak* redogör för de senaste årens konsumtionsutveckling och diskuterar konvergenshypotesen d.v.s. i vilken utsträckning kvinnors och mäns konsumtionsnivåer närmar sig varandra. Den massmediala uppmärksamheten riktas ofta mot kvinnors bruk och missbruk, trots att ökningen i konsumtion varit ungefär lika stor. *Bo Söderpalm* redogör i sin artikel för det man idag vet om biologiska könsskillnader. Om en man och en kvinna delar en flaska vin blir, med utgångspunkt i kvinnors något lägre vattenvolym och lägre kroppsvikt, blodalkoholkoncentrationen ungefär lika hög om mannen konsumerar två tredjedelar av flaskan och kvinnan en tredjedel.

Barn- och ungdomars livsvillkor och levnadsvanor påverkar deras hälsa både under barn- och ungdomsåren men också som vuxna. Tidig alkoholdebut framstår som en stark riskfaktor för alkoholproblem enligt den genomgång av litteraturen om riskfaktorer bland ungdomar som *Andrea de Bejczy* och *Fredrik Spak* presenterar. Intressant är att också ovanligt sen alkoholdebut kan vara en riskfaktor. Familjens normer kring alkoholvanor liksom kamraternas bruk och inställning till alkohol är andra faktorer som påverkar ungdomars konsumtionsvanor. *Sverker Nilsson* fann oroande tecken avseende missbruk av anabola steroider bland pojkar i Halland. Detta ledde till ett interventionsprojekt, som han nu utvärderat i ett avhandlingsarbete. Missbruket av anabola har minskat i Halland och tonårspojkarna som deltog i hans fokusgrupper hade en negativ inställning till att man bygger upp sin kropp på ett onaturligt sätt. Förebyggande arbete kan också bedrivas inom skolans ram. *Per Blanck* har lång erfarenhet av detta och presenterar sin metod i det här numret av SMT. Han har alltmer börjat fundera över hur ett genusperspektiv skulle kunna utveckla hans arbetssätt, som redan idag uppfattas som positivt av ungdomarna.

Sedan mitten av 1980-talet bedrivs ett longitudinellt, befolkningsbaserat projekt "Women and Alcohol in Göteborg" (WAG) vid Socialmedicinska avdelningen vid Göteborgs universitet. Tre av bidragen i numret presenterar forskning från projektet. *Lena Spak* har studerat barndomsfaktorerens betydelse för alkoholproblem i vuxen ålder. Hon finner, som flera andra forskare, att sexuella övergrepp särskilt om de utförs under våld eller hot om våld ökar risken för alkoholproblem. Mitt eget bidrag baseras på studier av *genusidentitet* och dess samband med alkoholproblem och olika konsumtionsmått. *Kajsa-Lena Thundal* har bland annat studerat fritidens roll för kvinnors alkoholkonsumtion och -problem. Med utgångspunkt i ett kvinnoperspektiv har hon inkluderat nya frågeområden i de intervjuer som görs inom projektet. Hennes forskning är ett exempel på hur metoder ofta måste omprövas när man inkluderar kvinnor i studier som tidigare enbart gjorts på män eller med en könsneutral ansats.

Det finns idag effektiva behandlingsmetoder mot alkoholproblem och ju tidigare i processen man får vård desto bättre. Risken för negativa sociala eller andra konsekvenser har utvecklats är mindre tidigt i processen. *Annika Jakobsson* studerar med en kvalitativ ansats vårdsökning. I intervjuerna är det viktigt för kvinnorna att skapa en trovärdighet kring sin berättelse, att försöka förklara varför allt blivit som det blivit. Männerna beskrev alkoholen som ett viktigt attribut i livet och de kunde känna en sorg inför tanken på att inte kunna dricka som vanligt i fortsättningen. Det här temanumret avslutas med en artikel där jag gjort några nedslag i begrepps- och annan utveckling av *genusperspektivet* inom forskningen om alkoholkonsumtion och alkoholproblem.

För att vi ska kunna öka kunskapen om orsaker till, behandling och prevention av alkohol- och drogproblem krävs att vi fördjupar den tvärvetenskapliga forskningen samt arbetar för ett närmande mellan praktiker inom preventions- och behandlingsområdet och forskare. Förhoppningsvis kan det här temanumret bidra till en inspiration kring att utforska fler områden med genusteoretiska glasögon. Vi behöver helt enkelt veta mer om det mesta!

Gunnel Hensing
temareddaktör

Referenser:

1. Andréasson S, red. Den svenska supen i det nya Europa. Nya villkor för alkoholprevention: en kunskapsöversikt. 2002, Statens Folkhälsoinstitut. Distribution Förlagshuset Gothia: Växjö.
2. Hammarström A. Feministisk forskning inom medicinen - var står vi idag? Socialmedicinsk tidskrift, 1998; 1-2: s. 8-12.
3. Leissner T och Hedin U-C, red. Könsperspektiv på missbruk. 2002, Bokförlaget Bjuerner och Bruno AB: Stockholm.